

Mo Jen **PROMENA**

Preveo s engleskog
Nikola Pajvančić

 Laguna

Naslov originala

Mo Yan

CHANGE

PROMENA

Copyright © Mo Yan 2010

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje,
LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Zapravo bi trebalo da pripovedam o događajima koji su se zbili posle 1979, ali me misli stalno vraćaju u ono jesenje popodne 1969, kada je sunce blistavo sijalo, zlatne hrizanteme bile u punom cvatu, a divlje guske se selile na jug. Kada dotle dođe, ne mogu da razdvojim sebe i svoje misli. Moje uspomene sačinjavaju moje ja tih dana, usamljenog dečaka koga su izbacili iz škole ali koga je privlačio žagor u školskom dvorištu. Provukao sam se kroz kapiju koju niko nije čuvao, sa srcem u petama, pa prošao dugački, mračni hodnik da uđem u središnji prostor u školi, dvorište okruženo zgradama. Levo je stajala hrastova motka sa prečagom vezanom žicom, s koje je visilo zardalo gvozdeno zvono. Malo dalje u tom pravcu, dvoje ljudi igralo je pingpong na jednostavnom betonskom stolu na postolju od cigala,

a pažljivo ih je gledala gomila koja je stvarala onaj žagor. Bio je jesenji školski raspust, i mada su mnogi među posmatračima bili nastavnici, bilo je i nekoliko lepih učenica izabranih za pingpong tim, koje su bile ponos škole. Vežbale su za oblasno takmičenje koje se održavalo u sklopu proslave prvog oktobra, Dana osnivanja Narodne republike Kine, pa su zato umesto da odu kući na raspust, ostale da treniraju. Pošto su im roditelji bili partijski kadrovi sa državnog poljoprivrednog gazdinstva, bile su lepo razvijene i svetlopute, zahvaljujući dobroj ishrani. Takođe su bile odevene u odeću vedrih boja i već na prvi pogled se videlo da žive u drugom svetu u odnosu na nas, siromašnu decu. Mi smo im se divili, ali nas one ne bi ni pogledale.

Jedan igrač bio je nastavnik matematike, Liu Tjenguang, nizak čovek zaprepašćujuće velikih usta. Čuli smo da u ta usta može da gurne čitavu pesnicu, ali ga niko od nas nije zaista video da to i čini. Često mi je pred očima iskakala slika njega kako pred tablom silno zeva – ta njegova razjapljena usta stvarno je trebalo videti. Jedan od njegovih nadimaka bio je Nilski Konj. Sad, niko od nas nikada nije video pravog nilskog konja, koji se na kineskom zove *hema*, što zvuči kao *hama*, žabac, još jedno stvorenje velikih usta, pa je zato bilo sasvim prirodno što

smo ga prozvali Liu Žabac. To nisam smislio ja, ali se on malo raspitivao, pa je zaključio da jesam. Nadevanje nadimka Liuu Žapcu, sinu palog borca i zameniku predsednika školskog revolucionarnog komiteta, bilo je tako užasno zlodelo da su izbacivanje i zabrana pristupa školi bili i razumni i neizbežni.

Oduvek sam bio stidljivo dete koje tera maler, često previše pametan za sopstveno dobro. Na primer, kada bih pokušao da se dodvorim nekom nastavniku, on bi smatrao da pokušavam nešto da mu smestim. Ne mogu da izbrojim koliko mi je puta majka rekla: „Sine, sine, ti si sova koja kvari svoj ugled tako što javlja dobre vesti!“ Bila je u pravu. Niko me nikada nije povezivao s nečim dobrim ili vrednim, ali čim bi se desilo nešto loše, svi su prsti upirali u mene. Ljudi su govorili da sam buntovan, da ne umem da razmišljam, da mrzim školu i nastavnike. Koliko su samo grešili! Ja sam zapravo voleo školu i gajio sam posebna osećanja prema svom nastavniku Liuu Velika Usta. To je zato što sam u detinjstvu i ja imao velika usta. Dečak u jednoj mojoj priči – „Velika usta“ – zasnovan je upravo na meni. Nastavnik Liu i ja bili smo, ako ćemo iskreno, sapatnici i trebalo je da razvijemo međusobno razumevanje, ili bar međusobno sažaljenje. Zapravo

jedino njemu nikada ne bih nadenuo nadimak. To je svako mogao da vidi. Svako sem njega. Odvukao me je za kosu u kancelariju, udario tako da sam pao na pod i vikao: „Našla vrana da se ruga gavranu! Idi pa dobro pogledaj ta svoja ustašca u lokvi sopstvene pišaće!“

Pokušao sam da objasnim, ali mi on nije dozvolio, i eto tako je prilično dobri dečak kome je Liu Velika Usta bio drag – ja, Mo Velika Usta – izbačen iz škole. Uprkos činjenici da je nastavnik Liu obznanio moje sramotno izbacivanje pred svima, ja sam i dalje toliko voleo školu da sam nastojao nekako da se ušunjam u školsko dvorište, s ofucanom torbom za knjige prebačenom preko ramena, baš svakog dana.

U početku je nastavnik Liu lično zahtevao da odem. Pošto bih odbio, odvukao bi me napolje za kosu ili uho, ali ja bih se smesta ponovo ušunjao, pre nego što on stigne nazad u kancelariju. Zato je rekao nekim starijim dečacima da mu pomognu, pa pošto ja i dalje nisam hteo da odem, oni bi me podigli, izneli na kapiju i spustili na ulicu. Pre nego što bi se vratili u učionicu, ja sam ponovo bio u dvorištu, čučao u uglu pored zida, sav sklupčan, i da me ne primete i da izazovem malo sažaljenja dok slušam vesele glasove i gledam decu kako skaču i kako se igraju. Pingpong sam najviše voleo. Mogao

sam da ga gledam dok ne izgubim svest o tome gde sam, često sa suzama u očima ili grizući šaku. Posle nekog vremena dojadilo im je da me teraju.

Tog jesenjeg popodneva o kome govorim, pre četrdeset godina, čučao sam u uglu i gledao Žapca Liua kako maše reketom za pingpong sopstvene izrade – bio je posebno velik i oblikovan kao vrh vojnog ašova – u meču protiv Lu Venli, devojčice iz mog razreda. I ona je imala velika usta, ako vas zanima istina, ali su se njena usta savršeno slagala s njenim licem, nisu bila prevelika kao Liuova ili moja. Još i u to doba, kada velika usta nisu smatrana znakom lepote, ona je bila jedna od najlepših devojčica u školi. A bila je još i privlačnija zato što je njen otac vozio kamion gaz 51 državnog poljoprivrednog gazdinstva, koji je za nas bio brz kao munja i koji nas je potpuno oduševljavao. U to doba, kamiondžije su bile nešto kao plemstvo.

Jednom, dok sam još išao u školu, nastavnik nam je zadao da napišemo rad pod naslovom „Moj ideal“ i pola dečaka je napisalo „kamiondžija“. Međutim, He Dživu, visok, snažan dečak s bubuljicama i приметnim brkom – zbog čega je izgledao više kao dvadesetpetogodišnjak nego kao naš vršnjak – napisao je jednostavno: „Ja nemam nijedan drugi ideal

– Ja imam samo jedan ideal – Moj ideal je da budem otac Lu Venli.“

Nastavnik Džang imao je običaj da pred čitavim odeljenjem čita najbolje i najgore radove, ali nam ne bi rekao čiji su, nego smo morali da pogađamo pošto završi. U to doba su se na selu ljudi smejali onima koji govore mandarinski, čak i u školi. Nastavnik Džang bio je jedini koji se usuđivao da nas uči na tom tuđinskom narečju. Završio je učiteljsku školu i tek je nedavno napunio dvadesetu. Imao je suvo, blede lice, kratku kosu delio mu je razdeljak sa strane, a odevao se u izbledele plavu vojničku bluzu od gabardena, s dve spajalice na okovratniku i plavim navlakama za rukave. Sigurno je oblačio i druge jakne, drugačijih boja i krojeva, pošto nije mogao da nosi samo jednu čitave godine, ali ta je u mom pamćenju neraskidivo povezana s njegovim likom, počevši od navlaka za rukave i spajalica, preko same bluze, pa do njegovog lica, njegovih crta, njegovog glasa i izraza. Ako ga se ne prisetim takvog, prosto ne mogu da prizovem njegov lik. U žargonu osamdesetih zvali bi ga Bucko, a devedesetih bi to postalo Lepotan. Danas bi, valjda, samo rekli Zgodan.

Verovatno postoje moderniji, popularniji načini da se opiše lep mladi čovek, ali bih to morao da proverim s jednom malom komšinicom.

He Dživu je izgledao prilično stariji od nastavnika Džanga. Bilo bi preterano reći da je mogao biti Džangov otac, ali niko ne bi osporio tvrdnju da je Džangov stric. Još se prisećam kako je nastavnik Džang stajao pred odeljenjem i čitao He Dživuov zadatak hiperboličnim, podrugljivim glasom: „Ja nemam nijedan drugi ideal – Ja imam samo jedan ideal – Moj ideal je da budem otac Lu Venli...”

Posle kratke, zanemele ošamućenosti, gotovo smo se presamitali od smeha. Te tri rečenice predstavljale su ceo-celcati zadatak, koji je nastavnik uhvatio za ugao i snažno protresao, kao da pokušava da iz njega istrese još nešto.

„Genijalno, istinski genijalno!“, rekao je nastavnik Džang. „A sada da vidimo možete li da pogodite koji ga je genije napisao.“ Nismo imali pojma, tako da smo gledali levo-desno i napred-nazad, u nadi da ćemo ugledati autora „genijalnog“ zadatka, pa su nam se pogledi spustili na lice He Dživua. Pošto je bio najkrupniji i najjači učenik u razredu, imao je običaj da kinji onoga ko sedi s njim u klupi, zato ga je nastavnik Džang smestio samog u poslednju klupu. Pošto su svi pogledi bili uprti u njega, učinilo nam se da je malo pocrveneo i pomislili smo da se možda posramio. Malo pažljiviji pogled je, međutim, pokazao kako to nije istina.

Izgledao je zapravo veoma zadovoljno samim sobom, i to nam je bilo jasno po budalastom, mangupskom, gotovo lukavom osmejkju na njegovom licu. Pošto mu je gornja usna bila kraća od donje, gornji zubi bili su mu otkriveni kada se osmehivao – ljubičaste desni, žuti zubi i razmak između prednja dva. Jedan od njegovih omiljenih fazona bio je da duva mehuriće kroz taj razmak između zuba pa da ih gleda kako zavodljivo lebde kroz vazduh. I sada je počeo to da radi, baš kada je nastavnik bacio radnu svesku na njega kao frizbi. Stigla je sve do klupe u kojoj je sedela Du Baohua – jedna od istinski dobrih učenica.

Du ju je zgađeno uzela i bacila iza sebe. „He Dživu“, rekao je nastavnik Džang, „ispričaj nam zašto bi želeo da budeš otac Lu Venli.“ He Dživu je međutim samo nastavio da pravi mehuriće. „Ustaj!“, naredi Džang. He Dživu ustade, izgledajući i oholo i bezbrižno. „Da čujemo! Zašto želiš da budeš Lu Venlin otac?“

Nova provala smeha izazvala je Lu Venli, koja je sedela sa mnom u klupi, da obori glavu i brizne u plač.

Do dana današnjeg ne znam zašto.

He Dživu nikada nije izgledao tako oholo kao sada dok se pravio kao da ne čuje nastavnikovo pitanje, ali je jecanje Lu Venli komplikovalo ono

što je počelo kao prost školski događaj, a Heov stav predstavljao je neposredan izazov Džangovom autoritetu. Sada je jasno, da je Džang znao kako će se to završiti, ne bi čitao Heov zadatak pred čitavim razredom – ili bar tako ja mislim. Odapetu strelu međutim ne možete zaustaviti, tako da je stegao zube i naredio: „Napolje! Kotrljaj se odavde!“, rekao je, upotrebivši popularnu frazu.

Ni ne trepnuvši, naš genijalni drug He Dživu uzeo je školsku torbu, legao na pod, sklupčao se i počeo da se kotrlja niz prolaz između dva reda klupa. Provala smeha zamrla je istog trena kada nam je izbila iz grla, a raspoloženje u učionici naglo je postalo krajnje ozbiljno. Iznenada, to više nije bilo za šalu; usijani bes na nastavnikovom licu i jecaji Lu Venli stvorili su krajnje ozbiljnu atmosferu. U međuvremenu, He Dživuovo kotrljanje nije se odvijalo glatko – nije mogao da kontroliše smer kretanja pa je udarao u noge stolica i klupa, što ga je prisiljavalo da krivuda. Zbog blata koje smo uneli na cipelama, cigleni pod bio je neravan i pun izbočina. Da sam to dole bio ja, mogu da zamislim koliko bi bilo neprijatno. Nikom međutim nije bilo neprijatno kao Džangu. Neprijatnost našeg druga bila je telesna; nastavnikova je bila duhovna. Kažnjavanje drugog

tako što ćete nauditi sebi nije razlog za ponos i smatra se prilično grubijanskim ponašanjem. Onaj ko je u stanju to da uradi, ipak, po mom sudu nije običan grubijan. Grubijansko ponašanje može imati junačku stranu, a junačko ponašanje grubijansku. Dakle, je li He Dživu bio veliki grubijan ili veliki junak? Ne pitajte mene! Samo jedno mogu da vam kažem: on je jedan od glavnih likova ove pripovesti, i vama ću prepustiti da to odlučite.

Otkotrljao se sve do vrata učionice, ustao i otišao, sav blatnjav, nijednom se ne osvrnuvši. Nastavnik Džang je viknuo: „Smesta da si stao!“, ali je He nastavio da hoda. Bio je vedar, sunčan dan, nekoliko kosova cvrkutalo je u granama jablana ispred škole. Činilo se gotovo kao da zraci zlatnog svetla isijavaju iz Heovog tela i, mada ja nisam mogao znati šta se dešava drugima u glavi, u mojoj je glavi, tog trenutka, on je jasno bio herojski lik dok je išao dalje, čašću obavezan da se ne okrene. Onda su komadići iscepanog papira počeli da mu ispadaju iz ruke zalelujavši na časak pre nego što će pasti na prašnjavu stazu. Ne znam za drugu decu u razredu, ali ja sam se toliko uzbudio da mi je srce tutnjalo. He je stvarno cepao svesku! Kidao je vežbanku! Raskidao je sve veze sa školom, premeštao ju je iz prednjeg dela misli negde

sasvim pozadi i gazio je nastavnika. Bio je kao ptica koja odleće iz kaveza, slobodan, za njega više nisu važila pravila niti školska disciplina. Mi ostali? Mi smo morali da nastavimo da trpimo nastavnike i njihovu vlast koja nas je gušila. Sve je bilo još komplikovanije zato što je He Dživu kada se otkotrljao iz učionice, iscepao sveske i raskinuo sa školom, ne samo stekao moje divljenje, već sam takođe počeo da sanjam kako ću i ja jednog dana uraditi isto. Nedugo posle toga Liu Velika Usta izbacio me je iz škole i to mi je skoro slomilo srce. Onako obuzetog dubokom sklonošću ka školi, kidalo me je što moram da je napustim. I ko je onda bio junak, a ko kukavica? Svakome ko ovo čita trebalo bi da je jasno.

Lu Venli je još plakala čak i pošto je He Dživu otišao. „Sada je dosta!“, rekao je nastavnik Džang s očiglednim nestrpljenjem. „Nije rekao da zaista želi da bude tvoj otac, samo je mislio da želi da bude kamiondžija *kao* tvoj otac. Sem toga, čak i ako je želeo da bude tvoj otac, je li to dovoljno da to i postane?“ Lu Venli je pogledala nastavnika, izvadila maramicu i obrisala oči. Nije više bilo plača. Imala je krupne oči, široko razmaknute, zbog čega je delovala budalasto kada bi vas pogledala.

Zašto smo se toliko divili ocu Lu Venli? Zbog brzine. Dečaci obožavaju brzinu. Ako bismo čuli zvuk motora dok jedemo, spuštali smo zdele i trčali na početak staze na vreme da vidimo njenog oca kako juri u svom gazu 51. Nije bilo bitno kuda je krenuo, neizbežno bi rasterivao u jarak prestravljene kokoške koje su ključale po prašnjavom putu i lenje pse. Prosto rečeno, kada bi taj kamion naišao, kokoške su letele a psi skakali. Neke bi, neizbežno, i pregačio, ali nikada nije usporavao. Vlasnik kokoške ili gospodar psa tiho bi uzeo lešinu pa je odneo ili odvuкао kući. Niko nikada nije pravio gužvu niti išao da ga traži. Suština tog kamiona jeste bila brzina – zbog nje je i bio kamion. Kokoške i psi izbegavaju kamione, a ne obratno. Rekli su nam da je gaz 51, sovjetski kamion, vojni višak iz Rata protiv Američke agresije i za pomoć Koreji iz pedesetih. Rupe od metaka iz američkih aviona u kabini služile su kao dokaz da je to kamion ovenčan slavom. Dok je buktao plamen rata, on je herojski jurišao kroz kišu metaka, a sada je, u mirnodopskim uslovima, dizao oblak prašine dok je jurio putem. Kada bi prolazio, mogli smo da vidimo kroz vetrobran samozadovoljno lice Venlinog oca. Nekada bi nosio naočare za sunce a nekada ne; nekada je imao bele rukavice a nekada ne. Ja sam više

voleo kada je imao i rukavice i naočare. Razlog je bio jednostavan: jednom sam gledao ratni fim u kome jedan naš agent odeven kao neprijateljski general, s belim rukavicama i tamnim naočarima, vrši inspekciju položaja neprijateljske artiljerije. Gurnuo je ruku u cev jednog velikog topa, a kada ju je izvadio, prsti rukavice bili su prljavi. „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“, zarežao je kao svaki visoki oficir.

Neprijateljska uniforma izgledala je posebno otmeno na našem neustrašivom agentu, oličenju herojskog duha. Stvarno je imao stila. Dugo pošto smo odgledali taj film, uživali smo da se preoblachimo i govorimo kao on. „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“ Utisak je međutim kvarilo odsustvo belih rukavica, pa nam je zato najdraži san bio da ih jednom nabavimo. Uniforma i naočare za sunce, revolver za pojasom, bili su van naših najneobuzdanijih snova. Svi dečaci i poneka devojčica u našem razredu obožavali su He Dživua, ne samo zbog čudesnog načina na koji je rešio da ode iz škole već i zato što je, nedugo pre odlaska, u velikom stilu izveo predstavu za čitavu školu, nastavnike i đake.

Bio je prvi jun, Dan deteta, i mi smo se svi okupili na igralištu, radi ceremonije dizanja zastave. Mada se naša škola nalazila u zabiti,

nije bila previše daleko od državnog poljoprivrednog gazdinstva, gde se nalazila grupa školovanih ljudi, obeleženih kao desničari. Neki od njih, koji su imali mnogo iskustva u sportu i rekreaciji, ponekad su dolazili u našu školu kao zamena za nastavnike. Zahvaljujući tome što su je oni trenirali, Lu Venli osvojila je prvo mesto na pingpong turniru u Gaomiju, a Hu Dedžun je zauzeo prvo mesto u skoku s motkom na omladinskom mitingu u Čangveju. Takođe su nam pomogli da osnujemo i sasvim pristojan vojni orkestar. Imali smo bas-bubanj i deset doboša, dva gonga, deset truba, deset trombona i dve sjajne, velike tube, čiji su levci zurili pravo uvis. Sad, narod na selu zna šta su daire i bubnjevi: bubnjanje, zveket gonga i tresak činela – *bong bong zvec, bong bong zvec, bong zvec bong zvec bong bong zvec*. Dosadno, monotono, seosko pravljenje buke. Ali prvi put kada smo mi na igralištu pokazali šta umemo – našu veštinu i naš stil, da ne spominjemo bodre ritmove i melodije – to je zaista otvorilo oči seljanima, a bubne opne su im zavibrirale. Je li neko među njima u životu video počasnu gardu? Jesu li ikada čuli muziku makar nalik toj?

Škola je obezbedila uniformu za svakog člana orkestra: teget šorc i belu košulju za dečake, belu košulju i teget suknjicu za devojčice,

bele cipele s gumenim donom i dokolenice za sve. Obrazi su mazani rumenilom, obrve potamnjivane ugljenim olovkama. Devojčice su pletenice vezivale crvenim mašnjama, dečaci su stavljali crvene kravate. Bilo je to nešto prelepo, posebno pošto su nosili i tanke bele rukavice! Svi ti instrumenti i uniforme nisu bili jeftini, sigurno su koštali više nego školske klupe, stolice, tronošci i gvozdeno zvono, ali za Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Dao* to je bilo nešto što se ne sreće ni u devet sela (možda bih i preterao kada bih rekao ni iza devet brda i devet gora). To gazdinstvo pojavljivalo se u mnogim mojim pripovetkama i romanima, kao i desničari, za koje sam uvek mislio da su ljudi posvećeni zadovoljstvima, zavisnici od telesnih udobnosti. Oni su, zapravo, protagonisti moje novele *Trka na duge pruge pre trideset godina*, i pozivam svakoga koga zanimaju da je pročita. Ipak to je fikcija, ispunjena izmišljenim budalaštinama, dok su ovo u suštini memoari i mada možda i nije sve što pišem istorijski tačno, to je zato što posle tolikih godina imam rupe u pamćenju.

Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Dao*, koje je pripadalo čitavom narodu, prvobitno je bilo deo još postojeće Proizvodno-gradevinske zadruge *Sindang*. Njeni članovi

mahom su bili vojni penzioneri; kasnije im je brojnost uvećao dolazak „obrazovane omladine“ iz Ćingdaa. Početkom šezdesetih, kada je naše zaostalo selo još koristilo volovske zaprege i drvene plugove, Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Dao* imalo je crveni kombajn sovjetske proizvodnje. Kada je ta mašina prvi put zagrmela na ogromnom pšeničnom polju gazdinstva, delovala je na nas silno poput onoga što su naše babe i dede doživeli 1904, kada su prvi put videli voz na liniji Ćingdao–Đinan, s nemačkom lokomotivom koja je prohuktala kraj našeg sela rigajući gust crni dim. Za tako veliko preduzeće, opremanje vojnog orkestra jedne osnovne škole predstavljalo je premali izazov, kao kada biste Džang Feju, junaku iz doba dinastije Han, dali tanjir klica pasulja. (Ako čitate ovo, molim vas da mi oprostite što sam se ovako raspisao. Glava mi je prepuna svakojakih uspomena, i nije mi namera da ih zapišem – one prosto same od sebe naviru.)

Zašto bi uopšte Državno poljoprivredno gazdinstvo *Reka Dao* htelo da opremi vojni orkestar jedne seoske škole? Prosto: mnogi učenici bili su sinovi i kćeri uticajnih ljudi sa gazdinstva. A zašto bi slali svoje desničare kao zamenu za nastavnike? Iz istog razloga. Naš nastavnik Džang, kao što smo videli, završio

je učiteljsku školu, dok Liu Velika Usta nije ni srednju izgurao. Nasuprot tome, desničari koji su stizali sa gazdinstva bili su obrazovani intelektualci. Dosad ste već iz moje pripovesti sigurno shvatili kako je zbog geografskih okolnosti naša osnovna škola bila najbolja na čitavom poluostrvu Šandung. Mene su izbacili u petom razredu, a ipak, pošto sam otišao u vojsku, bio sam bolje obrazovan od drugova koji su drugde završili srednju školu. Da sam uspeo da maturiram, možda bi me primili na Pekinški ili Ćinghua univerzitet 1977. godine, kada su ponovo uvedeni prijemni ispiti.

Dok smo svirali *Istok je crven* i gledali zastavu s pet zvezda kako se polako penje na jarbol, He Dživu se pojavio na najistaknutijem mestu na igralištu, odeven u izbledelu starinsku vojnu uniformu, s gotovo novom vojničkom kapom širokog oboda, belim rukavicama i naočarima za sunce, a u rukama je imao jahaći bič domaće izrade. Zašto smo svirali *Istok je crven* prilikom ceremonije dizanja zastave, a ne državnu himnu? Zato što su ljudi koji su napisali državnu himnu, i melodiju i reči, obojica bili mete političke kampanje. Gde je pod milim bogom He Dživu uspeo da se domogne takve opreme, pitali smo se? Tada nismo imali pojma, ali godinama kasnije, kada smo

zajedno bili u Ćingdau, pitao sam ga. Samo se nasmejao i, napola u šali, rekao: „Od oca Lu Venli.“ Sad, mada bi bilo preterano reći da je dostigao visine neustrašivog obaveštajca iz filma, jedan pogled na njega bio nam je dovoljan da se zapanjimo. Odlučnim korakom, visoko dignute glave, ispršen, prošao je prostorom između nas đaka i uprave škole, bez trunke straha u očima. Uperio je svoj bič u nas i dramatičnim glasom rekao: „Zar se ovako vodi računa o vojnoj opremi?“

Rukovodstvo škole stajalo je razrogačenih očiju i zevalo dok je He šepureći se prolazio pored njih, pa se okrenuo i šepureći se otišao nazad na puteljak, zviždućući neku melodiju. Mi smo ga pratili pogledom dok je išao ka reci, uz jednu padinu pa niz drugu, sve dok napokon nije nestao na obali gde će, pretpostavljali smo, skinuti kostim i možda se okupati. Posle toga nijedna organizovana školska aktivnost nije uspevala da kod nas izazove zanimanje. Ništa, ni recitacije poezije ni komični skečevi, nisu mogli da nam skrenu misli s obale reke. „Ima da mu smrsimo konce, i to kako!“, praskao je razgnevljeno Liu Velika Usta.

Nikada im međutim nije uspelo. He Dživuov otac radio je za gazdinstvo na ugovor već deцениjama, a majka mu je bila stara članica partije,

rošava žena velikih stopala i burne naravi, što se često moglo videti kada je stajala na mlinskom kamenu pred njihovom kućom i psovala kao kočijaš, bez nekog nama pojmljivog razloga. Stajala bi tako s jednom rukom na kuku, a drugom visoko u vazduhu, i ličila na starinski čajnik. Dživu je imao tri mlađa brata i dve mlađe sestre – i svi su zajedno živeli u oronuloj kućici s tri prostorije u kojoj nije bilo čak ni slamarica na krevetima od cigle. Čak ni Drug Mao ne bi znao kako da postupi s nekim takvog porekla, a kamoli Liu Velika Usta.

U jesen 1973. našao sam privremeno zaposlenje u fabrici za preradu pamuka gde je moj stric bio računovođa. Možda jeste bilo privremeno, ali sam svakog meseca, pošto bih predao dvadeset četiri juana rukovodstvu, kući nosio petnaest. U to doba, kada se svinjetina prodavala za sedamdeset centi po ketiju* a jaja po šest centi komad, petnaest juana umelo je prilično da potraje. Počeo sam da se lepo oblačim, pustio sam kosu i imao nekoliko pari belih rukavica. To silno „bogatstvo“ uskoro mi

* Ketī – tradicionalna kineska jedinica za masu, oko šest stotina grama. (Prim. prev.)

je pomutilo pamet. Jednog dana, pošto sam se vratio s posla, He Dživu je došao kod mene. Imao je iznošene cipele s rupama na prstima i presavijeno ćebe preko ramena. Kosa mu je bila raščupana, davno se nije obrijao, a imao je i tri duboke brazde na čelu. „Pozajmi mi deset juana“, rekao je. „Idem na sever.“

„Šta je s tvojima, šta će oni kada odeš?“

„Komunistička partija neće dozvoliti da gladuju.“

„Šta ćeš tamo da radiš?“

„Ne znam. Sve je bolje nego da ovde visim dok ne crknem, zar ne? Vidi me, još malo pa mi je trideseta, a ni ženu nemam. Moram da odem odavde. Pokret ubija drveće, ali održava ljude u životu.“

Ako ćemo iskreno, nisam želeo da mu pozajmim deset juana, što je u to doba bila prilična svota.

„Šta kažeš za sledeće?“, upitao je. „Ako uspem, neću vratiti dug, ali ako ne uspem, vratiću ti ga, makar morao krv da prodajem.“ Tu njegovu logiku nisam umeo da uhvatim ni za glavu ni za rep, pa sam neko vreme odugovlačio, pre nego što sam mu na kraju pozajmio novac.

Vratimo se međutim u ono popodne kada sam se naslanjao na zid škole i gledao pingpong meč između Liua Velikih Usta i Lu Venli. Liu

je bio osrednji igrač, opsednut tim sportom, i voleo je da igra protiv devojčica u timu. Ni za jednu se nije moglo reći da je neprivlačna, ali je Lu Venli bila najlepša i prema tome njegova omiljena protivnica. Svaki put kada bi udario lopticu, nesvesno je razjapljivao usta. To samo po sebi ne bi bilo vredno spomena, ali je iz njih izbijao grleni zvuk *gađi gađi*, kao da nekoliko žaba pokušava da izađe. I vizuelno i zvučno, njegov način igre nam se gadio. Lu Venli je mrzela da igra s nastavnikom Liuom, to sam znao, ali je on bio u upravi škole, tako da nije imala izbora. Izraz njenog lica i njena traljava igra kada se nalazila za stolom sa nastavnikom Liuom govorili su nam sve što treba da znamo o tome šta ona oseća – gađenje i mržnju.

Dakle, svrha sveg ovog brbljanja bila je da pripremi sledeću dramatičnu scenu: otvorenih usta, nastavnik Liu je udario topspin lob koji je Lu Venli opušteno vratila, ali je sjajna pingpong loptica, kao da ima oči, uletela pravo u njegova usta.

Bili smo ošamućeni, ali samo na trenutak. Onda smo prasnuli u smeh. Nastavnik po imenu Ma, čije je lice ionako bilo crveno, poprimio je boju petlove krete. Lu Venli se trudila da izgleda ožalošćeno, ali se uprkos tome glasno kikotala. Jedino se ja nisam smejao. Samo

sam stajao zapanjen zbog onoga što se desilo, prisećajući se dobro poznate priče iz našeg sela, koju nam je ispričao naš pripovedač deda Vang Guej. Jednom, kada je baksuz po imenu Đang Cija prodavao pšenično brašno, snažan vetar mu ga je razvejavao iz ruke. Onda je pokušao da prodaje ugalj, ali je zima bila veoma topla. Na kraju, kada je pogledao u nebo i uzdahnuo, ptičje govno uletelo mu je u usta. Dvadeset godina kasnije, u jesen 1999, ja sam metroom išao na posao u *Novosti iz tužilaštva* kada mi je kolporter privukao pažnju naslovom: „Neverovatno – sovjetska granata u Drugom svetskom ratu pogodila tačno u cev nemačkog topa!“ A ja sam smesta pomislio na dan kada je Lu Venli ubacila pingpong lopticu u usta nastavniku Liuu. Već u sledećem trenu svi su shvatili kako ne treba da se smeju pa su naglo stali. Sad, vi biste pomislili da će Liu ispljunuti lopticu i reći nešto duhovito – on je imao prilično dobar smisao za humor – a da će se Lu Venli, koja je bila vidno postićena, izvinuti svom nastavniku. Međutim, ne biste bili u pravu. Umesto da lopticu ispljune, Liu je isplazio jezik, razrogačio oči i pokušao da je proguta – to smo svi videli. Onda je zamlatao rukama, iz njega je izbio čudan grlen zvuk, i izgledao je kao kokoška koja je progutala otrovnu bubu. Bili smo zapanjeni i potpuno

bespomoćni. Svi sem nastavnika Džanga, koji je pritrčao i počeo da pljeska Liua po leđima. Onda je pritrčao i nastavnik po imenu Ju pa je stavio ruke Liuu oko vrata. Mlatarajući rukama, Liu ih je obojicu odgurnuo. Nastavnik Vang, jedan od desničara, diplomirani doktor, znao je šta da radi. Pritrčao je, odgurnuo Džanga i Jua, pa je obuhvatio rukama – imao je dugačke majmunske ruke – Liua oko struka i naglo mu gurnuo šake u trbuh. Loptica izlete Liuu iz usta i udari o sto, gde odskoči jednom ili dvaput, pade na zemlju i ostade na mestu, ne otkotrljavši se ni centimetar. Vang ga pusti i Liu se uz krkljav zvuk sruši na zemlju kao da je od blata. Lu Venli baci reket na sto, zagnjuri lice u šake i otrča plačući. Vang je masirao nastavnika Liua, koji je ležao na zemlji sve dok mu nisu pomogli da ustane. Čim se ponovo našao na nogama, osvrnuo se oko sebe i promuklo rekao:

„Gde je Lu Venli? Gde je? Ta balavica me zamalo nije ubila!“